

Glas in podoba brezimnih žrtev spolnega nasilja

Nina Bunjevac Pogovarjali smo se z avtorico izvrstnega risoromana *Bezimena*

Nina Bunjevac se je rodila leta 1973 v Kanadi, odrasla pa v Jugoslaviji, v Srbiji, domovini staršev. Po šolanju se je vrnila v Kanado, kjer dela kot ilustratorka, striparka in poučjuje. Njena prva in druga knjiga, *Hladna kot led* in *Očetnjava*, sta pritegnili veliko pozornosti in nagrad. Podobna usoda bo najbrž doletela tudi njen risoroman *Bezimena*, ki je pred kratkim izšel v slovenskem prevodu pri založbi VigeVageKnjige.

ZDENKO MATOŽ

Zakaj je naslov vašega novega stripa *Bezimena* enak v vseh izdajah v različnih državah? *Bezimena* je ime ključne osebe v zgodbi in zato je naslov nespremenjen. Nisem naklonjena temu, da bi spreminjala naslove le zato, da bi ustrezali pomenu v drugih jezikih. Mami je bilo ime Slađana, in ko je emigrirala v Kanado, je očetova družina vztrajala, da se je uradno preimenovala v Sally. Predvidevali so, da njenega pravega imena Angolkanađani ne bodo znali izgovoriti. Sicer pa v vsaki izdaji v drugem jeziku dodatno pojasnimo pomen naslova. Večina Slovanov brez težav razume pomen naslova.

Uvodoma pravite, da je strip moderna različica starogrškega mita o Artemidi in Siproitu. Da. To je moderna različica mita, ki ima kar nekaj različic. V njih mladenič Siproite vidi golo deviško boginjo, ko se kopa v reki. V eni različici posili njo, v drugi pa eno od njenih deviških spremeljalk. Za kazen ga Artemida spremeni v žensko. Vseč mi je bila predvsem ta sestavina mita, ko nasilnež pristane v koži žrtve. V stripu *Bezimena* sem se v različne naselila jaz.

Pri prebiranju stripa ima bralec sprva občutek, da je to strip o spolnih fantazijah, ki jih nekateri brez večjih zadržkov spreminjajo v resničnost. Vendar se pozneje pokaže, da nič ni tako, kot je bilo sprva videti. Ena izmed stvari, ki sem se jih hotela dotakniti v knjigi, je fantazija posilstva in tanka črta, ki jo

loči od realizacije. Nekateri ljudje te fantazije uresničijo z igranjem vlog na zdrav način s privolitvijo partnerjev, nekateri jih odnesejo v ordinacijo svojega terapevta, da bi bolje razumeli globine lastne psihе. In potem so ljudje, ki prestopijo to tanko črto in storijo dejanje spolnega nasilja. Benny, glavni junak *Bezimene*, prestopi to črto. Ne vem, kaj človeka spodbudi k spolnemu nasilju. Moje izhodišče za oblikovanje značaja tega lika je bil preplet naravnega gona in vzgoje v finem delu mesta. Ta kombinacija se je v njegovem primeru pokazala za usodno katastrofo.

Osrednja tema stripa je spolna destrukcija, predvsem moška, ki se včasih kaže v zelo nasilnih dejanjih. Spomnim se pogovora s prijateljico o Jane Goodall in njenem terenskem delu pri opazovanju šimpanzov in naravi. V nekem trenutku je pogovor nanesel na enega od šimpanzov, ki jih je opazovala, enega od zavrnjenih beta samcev, ki se je skrival v grmovju in kot plenilec

»V Črni gori v družinska drevesa stoletja niso bili vključeni ženski družinski člani. Njihovo življenje je bilo preprosto izbrisano.«

čakal na priložnost, da bo posilil in ubil. Tarča njegove agresije so bili ponavadi šibkejši člani skupine. Takrat mi je prišlo na misel, da smo najprej in predvsem živali. Posilstvo, bodisi kot instrument moči ali kot globok seksualni nagon s slabim nadzorom impulzov, kaže na šimpanziranje, ki se skriva v grmovju. Na evolucionjsko zaporo moškega, ki nima moči in je bil prisljen v obdobju svojega najvišjega libida narediti nekaj korakov navzdol po hierarhični lestevici. Ko je težko in je naša dominacija izpodbijana, je dokaj enostavno stopiti nazaj v udobje živalskih nagonov in njihove zadovoljitve.

Tudi sami ste doživeli spolno nasilje, ko ste bili mladoletni. Spolnost je na Balkanu, kjer ste odrasli, tabu. Običajno je zelo stereotipno mačistično, da ne rečem vojaška. Kot da gre za vojno, v kateri mora vojak osvojiti žensko ozemlje, da mu lahko vlada. Ne smemo pozabiti, da so slovanška plemena prišla na Balkan kot najemniška bojevnika plemena. Ženske so bile obravnavane kot plen in sorodstvo po materi sploh ni štel, saj so bile v večini primerov 'plemensko ali etnično nečiste'. Opravljale so zgolj vlogo samice, ki so jo sproti uplenili, ugrabili in posilili. V takih bojevnih plemenih je bilo žensk že tako malo. Življenje teh plemen na robu pogosto spreminjajočih se meja velikih imperijev pa zelo ostro.

Na primer v Črni gori v družinska drevesa stoletja niso bili vključeni ženski družinski člani. Njihovo življenje je bilo preprosto izbrisano. Na jugu Srbije obstajajo območja, kjer so ljudje še v drugi polovici dvajsetega stoletja imeli obredne ugrabitve deklet iz sosednjih vasi.

Sama sem temu bila priča kot otrok, ko so ugrabili šestnajstletno deklico. Če nam je všeč ali ne, sta posilstvo in spolno nasilje del naše zgodovine in naše kolektivne breme, in ja, res je tradicija v teh krajih, da so ženske tam zato, da jih moški rešijo, ugrabijo in posedujejo. To je globoko zakoreninjeno v našo kolektivno psiho. Vendar dvomim, da človeška evolucija vodi v to smer. Spomnim se, da so bila v Jugoslaviji v osnovni šoli dekleta vedno najbolj prizadevne učence. Enako je bilo na likovni šoli. Ne le da so bile po nastopu enakovredne fantom, ampak so jih močno presežale. Balkanske ženske so močna bitja, dokler nadzorujejo svojo spolnost in jo močno zaščitijo, ko hormoni ponorijo.

Hladna kot led, *Očetnjava* in *Bezimena* so stripi, ki so močno povezani z vašim življenjem. Dogajale so se vam radikalne stvari pa tudi stripi so zelo močni. Hvala vam. Od ranega otroštva je bila zame umetnost oblika terapije.

Nina Bunjevac je srbsko-kanadska ilustratorka in striparka. Foto arhiv TIFA

»Posilstvo, bodisi kot instrument moči ali kot globok seksualni nagon s slabim nadzorom impulzov, kaže na šimpanziranje, ki se skriva v grmovju. Na evolucionjsko zaporo moškega, ki nima moči.«

Risanje knjige je nekaj drugega. Bistveno je, da razrešite neko temo skozi umetnost pripovedovanja zgodb in nato pokažete drugim,

kaj ste se iz teh izkušenj naučili. Hkrati ne škodi, če je knjiga videti lepa.

Strip v knjigi *Bezimena* ste posvetili vsem žrtvam spolnega nasilja, saj so mnoge ostale brez glasu zaradi strahu, sramote ...

Veliko ljudi molči zaradi strukture, o katerih verjamejo, da so usodne za njihovo preživetje – finančne, plemenske, družinske strukture. V večini liberalnih družb so žrtve spolnega nasilja obravnavane kot 'poškodovano blago', v bolj tradicionalnih pa kot razuzdanke. V primeru incesta v družbah z močnim kultom družine obstaja velika bojazen, da bo razkritje incesta osramotilo družino ali ekskomuniciralo žrtev.

Zanimivo se mi zdi nedavno povečanje zanimanja za kult svete Petke v Srbiji. Skozi zgodovino, tudi v komunističnih letih, je bila od nekdanj zasebna in diskretna svetnica. Oblečena v črno, ki spominja na senco, naj bi ščitila ženske, zlasti v primerih, ki zadevajo njihove reprodukativne organe. Ženska bi na primer iskala pomoč pri sveti Petki ob bolečih menstruacijah, nosečnosti, celo splavu. Če bi žrtve posilstva potrebovale svetnico, bi to bila ona. Kult svete Petke se je v Srbiji močno razrasel od devetdesetih let prejšnjega stoletja, kar veliko govori o kolektivni psihici srbskih žensk in njihovih duhovnih potrebah. Sveta Petka se tako dviga kot naša kolektivna senca iz pušavniške jame.

Imate prepoznave sloga risanja. Kakšna je bila vaša risarska pot, dokler niste postali Nina Bunjevac, ki riše v lastnem slogu?

Od malih nog sem risala. Vedno je bilo okoli mene dovolj papirja in svinčnikov. Preden sem postala ilustratorka, sem naredila ovinek prek slikarstva in kiparstva do leta 2004, ko sem začela eksperimentirati s stripi. Prve risbe so bile zelo surove. Nisem imela pojma, katera orodja naj uporabim ali katere tehnike naj se držim. Moja prva knjiga dobro predstavlja ta boj in vplive ameriškega umetniškega podzemlja. Šele ko sem končala drugo knjigo, sem oblikovala določen slog, ki je bil v *Bezimeni* že nekoliko bolj izpopolnjen. Verjetno se bo moj slog še spreminjal.

Ocenjujemo

Gledališče

Žalostinke

režija Jan Krmelj
Mestno gledališče ljubljansko
★★★★★

Žalostinke Jerneja Potočana so bile premierno predstavljene javnosti v bralni uprizoritvi v režiji Mojce Madon na festivalu dramske pisave *Vztrik* leta 2019. V besedilu so zaznavni vplivi raznorodnih literarnih pojavov, med njimi denimo absurdizma s tendenco iskanja smisla v brezsmiselnem, kaotičnem svetu. Svet v *Žalostinkah* je časovno-prostorsko nehierarhičen in nelinearen; preteklost, prihodnost in sedanost v njem sovpadajo ter se prepletajo, dogajalni prostor je spreminljivi, a vselej nejasno definirani (pred lokalom, v stanovanju, v bloku ipd.). Vplivi sodobnejše dramatik, morda specifično dramske pisave Simone Semenič, se kažejo zlasti na strukturni ravni, denimo v natančnih, dolgih, literariziranih didaskalijah, ki dramsko besedilo določajo v (skoraj) enaki meri kot dialogi in so pri postavitvi tudi poseben režijski izzivi. Toda čeprav – ali morda celo prav zaradi tega – *Žalostinke* zajemajo elemente tako iz različnih historičnih kot sodobnih dramskih

pisav, se zdi, da jim naposled ne uspe ponuditi občutka o specifičnem (sedanjem?) duhovnozgodovinskem trenutku, temveč zbuja vtis, da precej neorganizirano reciklirajo vtise, atmosfero, ideje ... od drugod; že umestitev v gostišče kot pribežališče ali srečališče je ena od takih dobro znanih recikliranosti, ki pa skozi *Žalostinke* ni osvežena. Na tej podlagi se tudi ne vzpostavi prepričljiva idejna plat besedila. Nakazujejo se ohlapni idejni drobcji, kot je »pomembno, da lahko odprto čustvujemo« (v dramo »nihče več ne joka«), a se ne uspejo povezati v širšo idejno zasnovi. Namesto tega replike ponujajo nekakšne »poante« (npr. »Pomoje najslabš sploh ni takrat, ko je res slabo. Najslabš je, ko je tko nekje vmes. Ko se zdi, da se nekaj pa gre, ampak ves čas veš, da gre lahko kadarkoli vse v kurac.«). Fabulativna razpršenost, kakršno poznamo tudi pri Simoni Semenič, počasno sestavljanje slike zgodb posameznih dramskih oseb (on in ona, pogrebnik, delavec, uradnik, nema punca ...) sicer prinaša razgibanost dramske pripovedi, ne dodaja pa kaj dosti k vsebinskosti, ta se zdi nekako napaberkovana; neko deklo je imelo prometno nesrečo, nekdo trpi za demenco, v neki kraj pride orkan, nekoga je zapustila partnerica ... dramske osebe (tudi če predpostavljamo, da gre v bistvu za tri ali štiri

osebe, ki so v dramo le različno poimenovane) ostajajo ujete v utrinke, njihova izkustva se zdijo napaberkovana iz nekega občega bazena »človeških izkustev«, ki povezana v celoto ne uspejo posredovati globlje spoznanja. *Žalostinke* v režiji Jana Krmelja se – z izjemo nekaj dodatkov, ki pa ne vplivajo bistveno na zgoraj izpostavljene težave drame – od drame le malo oddaljajo. Postavitve je tako precej mlačna. Režija idejnih in/ali vsebinskih lukenj besedila ne presega, in četudi se zdi obrtniško spretna, ji manjka inovativnosti; didaskalije so tako, denimo, preprosto odigrane kot svojevrsten vezni tekst, kar se zdi precej pričakovano, hkrati pa najbolj enostavna režijska rešitev. Režijsko predstava doseže določeno celovitost in natančnost, poenotenost – ne zdi se, da »razpada« ali da režija ni domišljena; le zavstavi si ne prav dosti. Izpostaviti velja, da je kostumografija, ki pri vseh nastopajočih zajema oblačila in obutev, potiskano v motivu neba (oblakov in modrine), dobro ujame fantazmatičnost, prehodnost dramskih oseb, hkrati je tonu drame ustrežna tudi tiha, nežna igra, igralska ekipa je tudi dobro usklajena. Pod črto se zdi, da ta predstava ne naredi vtisa na gledalce – v svoji medlosti v nekoliko dolgovzemen toku steče mimo. **ANJA RADALJAC**

S FESTIVALOM LJUBLJANA JE POLETJE ŠE BOLJ ŽIVAHNO.

Tudi letos bo poskrbel za umetniške presežke in vrhunske predstave, ki si jih boste, z malo sreče, lahko z Delom brezplačno ogledali.

FALLING ANGELS

Balet SNG Maribor

13. julij 2020 ob 21.00,
Kongresni trg

BAROČNI ANSAMBEL WROCLAW

Glasba s kraljevega gradu v Varšavi in kraljeve katedrale v Krakovu

14. julij 2020, 20.00, Župnijska cerkev svetega Jakoba

SPEV MINLJIVOSTI

Komorni godalni orkester Slovenske filharmonije
Mate Bekavac, klarinet

17. julij 2020, 21.00,
Preddverje Križank

FESTIVAL LJUBLJANA

Zagotovite si vstopnice za prireditve 68. Ljubljana Festivala

Sodelujte na
promo.delos.si/festival2020

Dela d.o.o., Dumajška 5, SI 1509 Ljubljana, 1023338

V besedilu so zaznavni vplivi raznorodnih literarnih pojavov. FOTO PETER GIORDANI